

Олександр ДЛУГОПОЛЬСЬКИЙ
*доктор економічних наук, професор,
Західноукраїнський національний університет,
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка,
Тернопіль, Україна
dlugopolsky77@gmail.com*

Тетяна ЗАТОНАЦЬКА
*доктор економічних наук, професор,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
Київ, Україна
tzatonat@ukr.net*

Ольга АНІСІМОВА
*кандидат економічних наук,
ДНУ «Інститут освітньої аналітики»,
Київ, Україна
olgaanisimova@ukr.net*

ЕКОЛОГІЧНІ ЦІННОСТІ ТА РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКА ВІЙНА 2022

Військовий напад РФ на Україну, який розпочався 24.02.2022 р., суттєво вплинув на усю світову економіку та привернув увагу урядів багатьох країн до швидкого переходу до вуглецево-нейтральної економічної системи. Залежність європейських країн від енергоносіїв з РФ як країни-агресора ХХІ століття призвела до неспроможності деяких з них сформуванню власний політичний вектор на міжнародній арені. Позбутися такої залежності можливо шляхом переходу до принципово нових джерел енергії та розвитком вуглецево-нейтральної економічної системи. Європейська комісія 4.03.2020 р. офіційно представила проект кліматичного законодавства, спрямованого на досягнення Європою вуглецевої (кліматичної) нейтральності до 2025 р.

Слід зазначити, що категорії «вуглецево-нейтральна економіка» та «безвуглецева економіка» дослідники нерідко плутають, незважаючи на те, що вони стосуються різних аспектів кліматичної дії. Так, компанії (продукти, послуги) вважаються нейтральними до вуглецю якщо: діють відповідні стандарти для розрахунку викидів; є можливість підтримувати сертифіковані проекти компенсації викидів вуглецю [1]. Безвуглецеві ж компанії (продукти, послуги) не утворюють жодних викидів вуглецю під час виробництва, постачання або експлуатації (від сировини до логістики й

упаковки). Прикладів безвуглецевого виробництва поки що немає і це справа досить тривалого часу, тому наразі важливим питанням світового порядку денного є саме вуглецево-нейтральний економічний розвиток.

Особливістю вуглецево-нейтральної економічної системи є те, що економічні агенти в ній намагаються мінімізувати та компенсувати виділення вуглецю, пов'язаного із транспортною, промисловою, сільськогосподарською та іншими видами діяльності (перехід до т.з. “post-carbon economy”). Колишній адміністратор Nasa’s Goddard Institute for Space Studies Дж. Хансен у 1988 р., виступаючи перед Конгресом США, оголосив, що “був виявлений парниковий ефект, який наразі змінює клімат” [2]. Під час Earth Summit в Ріо-де-Жанейро у 1992 р. амбітні плани світової спільноти в напрямку стабілізації концентрації парникових газів були зафіксовані та погоджені. Кіотський саміт 1997 р. розпочав втілення цієї мети в життя. Однак з часом реалізація початкового завдання виявилась усе складнішою з огляду на збільшення використання викопного палива. Трохи згодом були розроблені перші клімато-економічні моделі, що ув'язують викиди парникових газів з впливом на різні сектори світової економіки. Ці комп'ютерні моделі дозволили їх розробникам зв'язати економічну діяльність з кліматом, досліджуючи, наприклад, як зміни в інвестиціях і технологіях призводять до змін у викидах парникових газів [2].

Паризька кліматична угода 2015 р. мала обмежити глобальне потепління до 1, 5°C і стала “надзвичайно важливою для кліматичної справедливості, проте нездійсненою” [2], незважаючи на те, що, на відміну від Кіотського протоколу, Паризька угода передбачає, що зобов'язання зі скорочення шкідливих викидів в атмосферу беруть на себе всі держави (195 країн-підписантів). Проте обсяги забруднення клімату з кожним десятиліттям зростають, незважаючи на постійне проведення глобальних кліматичних самітів по різних містах планети.

Російсько-Українська війна посилює необхідність для Європи розірвати прив'язку до вугілля, нафти та газу загалом та до російських трубопроводів зокрема. На початку квітня 2022 р. з'явилася низка позитивних заяв з боку різних країн. Так, нова вітрова електростанція Італії обслуговуватиме близько 60000 людей, Німеччина розглядає органічні відходи в якості джерел енергії, а Європейська комісія оголосила про розвиток індустрії сонячної енергії [3].

Стосовно України, то країна несе дуже великі ризики, пов'язані зі зміною клімату та військовими діями. По-перше, кліматичні зміни в Україні відбуваються навіть швидше, ніж в середньому в світі. По-друге,

основними статтями товарного експорту України [4] є продукція сільського господарства, яка займає близько 40%. З початком війни 2022 р. обсяг експортних потоків в Україні катастрофічно знизився, що поставило під загрозу продовольчу безпеку в багатьох країнах світу. По-третє, ведення бойових дій РФ на території України погіршує екологічну ситуацію, вимушено збільшує викиди, а також створює загрозу ядерної катастрофи внаслідок злочинного ставлення загарбників до проблем з радіацією. Окупація та перебування окупантів на ЧАЕС, а також ракетні удари та обстріли поблизу інших атомних електростанцій України створюють реальну загрозу навколишньому середовищу всіх країн світу.

Література:

1. Carbon neutral definition (2022). URL: <https://www.climatepartner.com/en>.
2. Dyke, J., Watson, R., Wolfgang, K. (2021). Climate scientists: concept of net zero is a dangerous trap. The Conversation. URL: <https://theconversation.com>.
3. Limb, L. (2022). Which European country is leading on renewable energy? URL: <https://www.euronews.com/green/2022/03/31>.
4. Держстат України (2022). URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2021/zd/tszt/tszt_u/arh_tszt2021_u.html.

Віктор САВЕНКО

*доктор юридичних наук, професор,
Західноукраїнський національний університет
Тернопіль, Україна,
moosson@ukr.net*

Наталія ІГНАТЕНКО

*кандидат педагогічних наук, доцент,
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка
Тернопіль, Україна
ignatenko1707@ukr.net*

РАЦІОНАЛЬНА ДОЦІЛЬНІСТЬ ДІЇ ЗАКОНУ В СТРУКТУРІ ПРАВОВОЇ РЕАЛЬНОСТІ

Як відомо, правова реальність існує у двох основних вимірах: у вигляді права природного та права позитивного, тобто закону. Природне право у цьому тандемі становить комплекс ідей, принципів та цінностей, що функціонують в середині правової реальності і створюють передумови для функціонування права позитивного. Природне право, своєю чергою, апелює до позитивного права, як до встановлюваного державою мірила